

The Enquiring Classroom:

αξίες και ταυτότητες

στη σχολική τάξη

Εγχειρίδιο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών

the
enquiring
classroom

Values, Identity, Exploration

The Enquiring Classroom: αξίες και ταυτότητες στη σχολική τάξη

Εγχειρίδιο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών

Συγγραφείς

Aislinn O'Donnell, *Maynooth University*

Patricia Kieran, *Mary Immaculate College University of Limerick*

Lovisa Bergdhal, *Sodertorn University*

Stephanos Cherouvis, *Ellinogermaniki Agogi*

Καλλιτεχνική επιμέλεια

Άννα Μαυροειδή

© 2018

Erasmus+

Το παρόν Εγχειρίδιο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έργου The Enquiring Classroom, το οποίο και χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ERASMUS+ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το εγχειρίδιο αυτό πρεσβεύει τις απόψεις των συγγραφέων του και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που αυτό πρεσβεύει.

Περιεχόμενα

Το Έργο: Αρχές και φιλοσοφία.....	4
Εφαρμόζοντας τη Δημοκρατία: η πολιτική πτυχή.....	5
Άσκηση: Εξασκώντας τη φαντασία.....	6
Βιωμένες Αξίες: η ηθική πτυχή.....	8
Άσκηση 1: Το Χαϊκού της Αξίας.....	9
Άσκηση 2: Συλλογικό σχέδιο.....	11
Βασικός Οδηγός για τα Ιερά: η θρησκευτική και η κοσμική πτυχή.....	14
Άσκηση: Κύκλοι πεποιθήσεων.....	15
Σκεπτόμενοι μαζί: η φιλοσοφική πτυχή.....	18
Άσκηση: Διατυπώνοντας Ερωτήσεις.....	19
Συναντώντας τον Κόσμο: η αισθητική πτυχή.....	23
Άσκηση: Βιώνοντας το Καθημερινό.....	24
Σε επαφή με την παράδοση: το παρελθόν και η ιστορική πτυχή.....	27
Άσκηση: Διαφεύγοντας από τον πόλεμο: ιστορίες και αντι-ιστορίες.....	28
Βιβλιογραφία.....	31

Το Έργο: Αρχές και φιλοσοφία

Στην εποχή μας, μπορεί να βρει κανείς πολλά έργα και προσεγγίσεις που επιδιώκουν να συζητήσουν ζητήματα σχετικά με τις αξίες, τις πεποιθήσεις, τη δημοκρατία, την ιθαγένεια και τη φιλοσοφία με τα παιδιά και τους νέους. Το Έργο The Enquiring Classroom εντάσσεται σε αυτό το πεδίο δημιουργικών και συμμετοχικών προσεγγίσεων στη διδασκαλία που επιδιώκει να θέσει τη φωνή των παιδιών και των νέων στο επίκεντρο της πρακτικής, διαφέρει όμως, ταυτόχρονα, από αυτές τις προσεγγίσεις με διάφορους τρόπους. Οι αξίες, η φιλοσοφία και η προσέγγισή μας στη διδασκαλία είναι σαφώς πλουραλιστικές. Μας αντιπροσωπεύει η δέσμευση στη σύνδεση συζητήσεων περί φιλοσοφικών εννοιών και αξιών με τις βιωμένες εμπειρίες και αξίες, στην αλίευση των υπαρξιακών ανησυχιών των παιδιών και των νέων, με ταυτόχρονη πρόσκληση σε συζητήσεις σχετικά με το πολιτικό ερώτημα του πώς μπορούμε να ανechtούμε ο ένας τον άλλον, κατ' ελάχιστο, και πώς μπορούμε να έχουμε μια καλή συμβίωση, κατά το μέγιστο.

Γνωρίζουμε τα επιχειρήματα κατά των προσεγγίσεων που ενεργοποιούν τη φιλοσοφική διερεύνηση και τις διερευνήσεις των αξιών, των θρησκειών και των πεποιθήσεων στην τάξη και σε άλλα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Γνωρίζουμε και ορισμένους από τους κινδύνους που μπορεί να κρύβει η προσέγγιση σύνθετων ζητημάτων που αγγίζουν ευαίσθητα σημεία ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων. Ένα τέτοιο παράδειγμα, συγκεκριμένα, είναι η χρήση διδακτικών προσεγγίσεων βάσει πληροφοριών ή αξιολογικού χαρακτήρα που αδυνατούν να επιτύχουν σύνδεση με τη ζωή και τις ανησυχίες των παιδιών και των νέων. Γι' αυτό το λόγο εστιάζουμε στη δημιουργία των συνθηκών που ενθαρρύνουν τον διάλογο, την ακρόαση, τη διερεύνηση και την έρευνα με τη δημιουργία κοινότητων που στοχάζονται για τον εαυτό τους, με κριτική σκέψη, ικανότητα αιτιολόγησης, ικανότητα χρήσης της φαντασίας τους και επιθυμία αντιμετώπισης της πραγματικότητας, και ταυτόχρονα ενθαρρύνουν την αίσθηση ενδιαφέροντος και περιέργειας για τον κόσμο και τους άλλους.

Πιστεύουμε ότι είναι σημαντικό να αναπτύξουν τα παιδιά και οι νέοι την αίσθηση δημιουργικής περιέργειας, την ερωτηματική σκέψη, την πνευματική μετριοφροσύνη και την κατανόηση, όπως πιστεύουμε και ότι χρειάζεται να μην εστιάζουμε μόνο στο μέλλον σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο. Είναι επίσης σημαντικό να υπενθυμίζουμε στους εαυτούς μας την πλούσια ιστορία της ανθρωπότητας και τη φυσική ιστορία της Γης μας και του σύμπαντός μας, χωρίς να παραλείψουμε τη βία και τις αδικίες που συνέβησαν και συμβαίνουν στο παρελθόν και στο παρόν. Αυτή την ιστορική ευαισθησία και απαλλαγμένη από συναισθηματισμούς ικανότητα «αντιμετώπισης της πραγματικότητας» ελπίζουμε να καλλιεργήσουμε με την εξάσκηση της φαντασίας, τη φιλοσοφική διερεύνηση και τη διερεύνηση των πεποιθήσεων και των αξιών.

Για το σκοπό αυτό τοποθετούμε τον πλουραλισμό στο επίκεντρο του έργου μας μέσω της ανάπτυξης ενός πειραματικού συνόλου δημιουργικών μεθοδολογιών που θα εξοπλίσουν τους εκπαιδευτικούς με τις δεξιότητες, τη φαντασία και τις ιδέες που θα εμπλέξουν τα παιδιά και τους νέους σε ουσιαστικό για την εποχή μας διάλογο.

Το Έργο The Enquiring Classroom αφορά εκπαιδευτικούς και περιλαμβάνει το διαμοιρασμό ιδεών, γνώσεων και πρακτικών μεταξύ ομάδων συναδέλφων με στόχο την ανάπτυξη ενός

συνόλου δεξιοτήτων που μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που θα ευνοήσει τη διερεύνηση ιδεών, ζητημάτων και αξιών που κρίνουν σημαντικά οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές, με προσοχή και ευαισθησία. Στόχος δεν είναι να προταθεί μία και μόνο προσέγγιση στη διερεύνηση σύνθετων ζητημάτων, αλλά η αξιοποίηση πολλών προσεγγίσεων που θα προσαρμόζονται στους διαφορετικούς ρυθμούς και τις εμπειρίες της σχολικής ζωής. Έρευνες δείχνουν ότι είναι σημαντικό τα παιδιά και οι νέοι να έχουν ευκαιρίες να συζητούν και να εξετάζουν με κριτική ματιά τέτοια ζητήματα σε ασφαλές περιβάλλον και με συντονιστές που εμπιστεύονται προκειμένου να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και την ικανότητα της ηθικής φαντασίας. Η μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα σε αυτό επιτυγχάνεται όταν τα ερωτήματα, οι ανησυχίες και τα ζητήματα εγείρονται από τους ίδιους τους μαθητές.

Εφαρμόζοντας τη Δημοκρατία: η πολιτική πτυχή

Στην προσέγγιση «Εφαρμόζοντας τη Δημοκρατία» συζητάμε ζητήματα δημοκρατίας, φιλελευθερισμού, πλουραλισμού και αξιών με εκπαιδευτικό τρόπο, διατηρώντας την εκπαιδευτική δέσμευση να εισαγάγουμε τους μαθητές στον κοινό μας κόσμο, ενισχύοντας την αίσθηση του πλουραλισμού της ανθρώπινης κατάστασης και των κινδύνων ενός «μοναδικού οράματος» και από εκπαιδευτική άποψη και από πολιτική. Με το να μη συγχέουμε την επίσημη έννοια της δημοκρατίας με το ουσιώδες, ίσως περίπλοκο ζήτημα των αξιών, καλούμε σε μια κατανόηση που βασίζεται στη διαπραγμάτευση, τον πλουραλισμό και την ανανέωση, αποφεύγοντας μονολιθικές αναφορές στις «αξίες μας», τις «βασικές αξίες» ή τις «κοινές αξίες» που υποδεικνύουν ότι υπάρχουν εκείνοι οι άλλοι που έχουν «άλλες αξίες» και οι οποίοι δεν μπορούν ως εκ τούτου να συμπεριλαμβάνονται στον δημοκρατικό διάλογο.

Άσκηση: Εξασκώντας τη φαντασία

Περιγραφή

Πρόκειται για μια άσκηση ακρόασης που μπορεί να υλοποιηθεί με μικρές ομάδες 10-15 ατόμων. Σκοπός είναι οι μαθητές να ακούσουν με διάφορους τρόπους χωρίς να διακόπτουν ή να αναπτύσσουν περαιτέρω διάλογο. Και σε αυτή την περίπτωση σημασία έχει ο τρόπος και αυτό το είδος της άσκησης θα πρέπει να υλοποιείται μόνο με ομάδες που έχουν αναπτύξει δεξιότητες ακρόασης και σχέσεις σεβασμού. Το θέμα μπορεί να διαφέρει, αλλά θα πρέπει να συνδέει το προσωπικό με το πολιτικό χωρίς να καθιστά τους μαθητές ευάλωτους με την αφήγηση αποκλειστικά προσωπικών ιστοριών. Δίνει χώρο να εκφραστούν ουσιαστικά ερωτήματα. Μετά τον Βάλτερ Μπένγιαμιν, η Χάνα Άρεντ μίλησε για την «αλιεία των μαργαριταριών», ανακαλύπτοντας τα θραύσματα σκέψης. Σκεφτείτε τι «μαργαριταρένιους θησαυρούς» θέ-

λουμε να αφήσουμε στους άλλους και στην επόμενη γενιά μέσα από τις ιστορίες που λέμε ο ένας στον άλλον για το παρελθόν μας.

Στόχος

Η άσκηση αυτή έχει στόχο να συνδέσει μια έννοια ή μια αξία με μια εμπειρία ή μια ιστορία, αυτή τη φορά μετακινώντας τις σχέσεις μέσα στο χώρο και δημιουργώντας ένα κλίμα ακρόασης.

Αποτελέσματα μάθησης

- Οι μαθητές θα βιώσουν πώς αλλάζει η ευαισθησία με την αλλαγή χωροθέτησης, ιδίως όταν οι συμμετέχοντες κάθονται δίπλα-δίπλα, κοιτάζοντας μπροστά.
- Θα εντοπίσουν συνδέσεις μεταξύ ιστοριών, εμπειριών και εννοιών/αξιών.
- Θα κατανοήσουν και θα βιώσουν το σύνθετο των εννοιών και των αξιών και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τις αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι.

Ηλικιακή ομάδα-στόχος

14-18 ετών

Διάρκεια

20-30 λεπτά.

Πόροι

Εκτός από την αλλαγή χωροθέτησης, δεν απαιτούνται επιπλέον πόροι

Μπορείτε να ζητήσετε από τους μαθητές να σκεφτούν το θέμα για να προετοιμαστούν.

Προετοιμασία

Οι καρέκλες θα πρέπει να τοποθετηθούν δίπλα-δίπλα σχηματίζοντας τρίγωνο, έτσι ώστε να αντικρίζουν είτε γωνία είτε παράθυρο.

Μπορείτε να δώσετε μια βοήθεια στους συμμετέχοντες για να έχουν κάτι να σκεφτούν πριν τη συνάντηση. Για παράδειγμα, «Πείτε μια ιστορία πολιτικής ντροπής ή απρόσμενης αλληλεγγύης»

Μέθοδος

- Δώστε μια βοήθεια στην ομάδα. Για παράδειγμα, «Σκεφτείτε μια ιστορία πολιτικής ντροπής ή απρόσμενης αλληλεγγύης». Διατυπώστε τη βοήθεια με τέτοιο τρόπο που να δίνει στα άτομα τη δυνατότητα να μιλήσουν για βιώματα, τις ιστορίες άλλων ή ιστορίες που είδαν να συμβαίνουν χωρίς να περιορίζονται στο προσωπικό· οι ιστορίες θα πρέπει να αφορούν τον ευρύτερο κόσμο.
- Όταν στηθούν οι καρτέκλες, ζητήστε από τους συμμετέχοντες να καθίσουν ήσυχα μέχρι κάποιος ή κάποια να θελήσει να μιλήσει.
- *Όλοι ακούνε, σκέφτονται για λίγα λεπτά αφού τελειώσει το άτομο, έπειτα στέκονται σιωπηλά μέχρι να θελήσει να πει την ιστορία του το επόμενο άτομο. Η διαδικασία αυτή μπορεί να κρατήσει λίγο ή πολύ, με διάθεση σοβαρή ή ελαφριά και χιουμοριστική.*
- Η άσκηση συνεχίζεται για όσο θέλουν να συμμετάσχουν άτομα ή για ορισμένο χρόνο και ύστερα σταματά.
- Δεν θα πρέπει να υπάρχουν περαιτέρω διακοπές ή διάλογος. Τα θέματα μπορούν να ενσωματωθούν σε άλλες ασκήσεις.

Συμβουλή

- Αν κάνετε αυτή την άσκηση ως ομάδα, τότε οι καρτέκλες θα πρέπει να είναι σε ευθεία γραμμή ή σε τρίγωνο.
- Ο συντονιστής/Η συντονίστρια μπορεί να θέλει να ξεκινήσει με μια ιστορία, αλλά θα πρέπει να δώσει αρκετό χρόνο στους άλλους να αποφασίσουν αν θέλουν να πουν τη δική τους. Δώστε χρόνο στη σιωπή.
- Εξηγήστε καλά τις παραμέτρους. Αυτός ο χώρος δεν είναι χώρος για περαιτέρω συζήτηση.
- Αυτή η άσκηση σχετίζεται με άλλες ασκήσεις σχετικά με τη διατήρηση της μνήμης, την ταυτότητα και τις αξίες. Ιδανικά συνδυάζεται με ασκήσεις που απαιτούν στοχασμό, ίσως σχέδιο ή κατασκευή ως εργασία.

Βιωμένες Αξίες: η ηθική πτυχή

Σε έναν πλουραλιστικό κόσμο και σε καιρούς αυξανόμενων συγκρούσεων αξιών, αναμένεται ιδιαίτερα από τους εκπαιδευτικούς να διαχειριστούν και να επιλύσουν αμφιλεγόμενα ζητήματα με την εμπλοκή των μαθητών και των παιδιών σε έναν ανοιχτό διάλογο με άτομα με διαφορετικές αξίες και αξιακές δεσμεύσεις από τις δικές τους. Ενόψει του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τα λαϊκιστικά, ρατσιστικά και φασιστικά κινήματα στην Ευρώπη, όχι μόνο από την πλευρά των νέων, αναμένεται από τους περισσότερους εκπαιδευτικούς να συμμετάσχουν σε δύσκολες συζητήσεις περί αξιών στην πλουραλιστική τάξη. Καθώς αυτό το εγχειρίδιο αναζητά τρόπους να προσεγγίσει θετικά το μέλλον της φιλελεύθερης δημοκρατίας, η προσέγγιση Αξίες Ζωής επικεντρώνεται στην άποψη ότι οι αξίες και οι αξιακές δεσμεύσεις δεν είναι απλά πεδία σύγκρουσης και ανταγωνισμού, αλλά διαδραματίζουν επίσης σημαντικό και θετικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, και εγκαθιδρύουν μια σχέση με αυτό που μια συγκεκριμένη κοινωνία επιθυμεί, θεωρεί σημαντικό και προσδοκά (Joas 2000). Αλλάζοντας την οπτική σχετικά με τις συγκρούσεις αξιών -από τη θεώρησή της ως πραγμάτων που πρέπει να επιλυθούν με διάλογο στη θεώρησή τους ως σημειώντων που μας αφορούν ως άτομα και ως συλλογικότητες- οι ασκήσεις που παρουσιάζουμε εδώ προσφέρουν στους εκπαιδευτικούς τρόπους να περάσουν στην επόμενη γενιά μια αίσθηση σημασίας ή «αξίας» των αξιών της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Ο λόγος για τον οποίο αναπτύχθηκε η προσέγγιση Αξίες Ζωής είναι το αποτέλεσμα της παρατήρησης ότι οι μαθητές και τα παιδιά δεν έχουν πάντα την ευκαιρία να μελετήσουν και να διερευνήσουν στα σχολεία τις πολλές και συχνά αντιφατικές σημασίες που φέρουν οι αξίες της φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως για παράδειγμα η ελευθερία, η ανεκτικότητα, η ισότητα και η αλληλεγγύη. Πώς θα έπρεπε, για παράδειγμα, να αντιλαμβανόμαστε την ελευθερία; Ως ατομική ελευθερία επιλογών; Ως υποταγή σε μια ανώτερη δύναμη ή σκοπό; Ως χειραφέτηση ή απελευθέρωση; Και τότε έχει νόημα η ελευθερία (και τότε δεν έχει); Συζητώντας τέτοια ερωτήματα, τα σχολεία μπορούν να μετατραπούν σε χώρους όπου αυτό που η κοινωνία θεωρεί σημαντικό μπορεί να επανεξεταστεί και να αναθεωρηθεί μέσα από συλλογική μελέτη και διερεύνηση.

Άσκηση 1: Το Χαϊκού της Αξίας

Περιγραφή

Συχνά, είναι πιο δύσκολο από ό,τι νομίζουμε να επεξηγήσει κανείς τις φιλελεύθερες δημοκρατικές αξίες που διαπνέουν τα σχολεία σε πολλές δυτικές χώρες. Για παράδειγμα, πώς εξηγούμε την ισότητα; Ή την ελευθερία; Ή την ανεκτικότητα; Ιδιαίτερα δύσκολη δε είναι μια τέτοια απόπειρα αν δεν υπάρχει κοινή κουλτούρα ή αν δεν μιλάμε πλήρως την ίδια γλώσσα. Γράφοντας μαζί ένα ποίημα χαϊκού αξιοποιούμε το εργαλείο της φαντασίας μας προκειμένου να φτάσουμε σε μια κοινή κατανόηση της αξίας με μη δογματικό τρόπο.

Στόχοι

Στόχος αυτής της άσκησης είναι να βιώσουν οι μαθητές τη δυσκολία επεξήγησης των αξιών που πολύ συχνά νομίζουμε ότι γνωρίζουμε τι σημαίνουν, και παρόλα αυτά δίνουν άλλη δύναμη στην ποιητική γλώσσα μέσα από την κοινή προσπάθεια.

Αποτελέσματα μάθησης

- Συμμετέχοντες:
- Θα αναγνωρίσουν τη δυσκολία επεξήγησης της σημασίας μιας αξίας.
- Θα έχουν συνειδητοποιήσει τη δημιουργική δύναμη της κοινής φαντασίας.
- Θα μπορούν να αναλύσουν και να διερευνήσουν τις διαφορετικές σημασίες μιας συγκεκριμένης αξίας με τη χρήση της ποίησης.

Ηλικιακή ομάδα-στόχος

μαθητές Λυκείου έως ενήλικες

Διάρκεια

15-30 λεπτά

Πόροι

- Χρειάζεστε χαρτί, μολύβια και κάρτες αξιών (μικρότερες κάρτες που από τη μία όψη έχουν τις αξίες και από την άλλη είναι κενές).
- Συσκευή προβολής PowerPoint και οθόνη.

Προετοιμασία

Τι είναι ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα και συνώνυμο, δίνοντας επεξηγήσεις και παραδείγματα. Αποφασίστε με ποιες αξίες θα δουλέψετε και φτιάξτε τις κάρτες αξίας.

Γράψτε τις ακόλουθες οδηγίες στον πίνακα της τάξης, έτσι ώστε όλοι να μπορούν να τις βλέπουν κατά τη διάρκεια της άσκησης.

- Γραμμή 1: μία λέξη, ένα ουσιαστικό, για τι «μιλάει» το ποίημα (η αξία)
- Γραμμή 2: δύο λέξεις, επίθετα, πώς είναι αυτή (η αξία)...
- Γραμμή 3: τρεις λέξεις, ρήματα, τι κάνει/επιτελεί αυτή η αξία...
- Γραμμή 4: τέσσερις λέξεις, δηλαδή μια φράση που να εκφράζει ένα συναίσθημα (δηλαδή τη σχέση σας με την ερμηνεία που δίνετε στην αξία)
- Γραμμή 5: μία λέξη, η ίδια λέξη με τη γραμμή 1, στην περίπτωση μας μια μεταφορά για την αξία

Συζητήστε με τους συμμετέχοντες

Μέθοδος

- Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε μικρές ομάδες, κατά προτίμηση σε ομάδες των τριών ατόμων.
- Δώστε χαρτί και μολύβι σε κάθε ομάδα.
- Γράψτε τις παραπάνω οδηγίες στον πίνακα και εξηγήστε την άσκηση.
- Κάθε ομάδα μπορεί να διαλέξει μια κάρτα αξιών (με τις αξίες στην κάτω πλευρά).
- Δώστε αρκετό χρόνο για ομαδική δουλειά, περίπου 10 λεπτά.

Παρουσίαση και συζήτηση: Τοποθετήστε τα διάφορα καϊκού πάνω στον τοίχο και πείτε σε κάθε ομάδα να διαβάσει δυνατά το ποίημά της. Συζητήστε και για την ποιητική γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε και για την αξία που αντιπροσωπεύει

Συμβουλές

Αν μια ομάδα τελειώσει νωρίτερα από τον ορισμένο χρόνο, πείτε τους να γράψουν κι άλλο καϊκού για την αξία τους.

Άσκηση 2: Συλλογικό σχέδιο

Περιγραφή

Παίρνουμε διαρκώς αποφάσεις με βάση τις αξίες μας, αλλά σπάνια συνειδητοποιούμε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι αποφάσεις οι δικές μας και οι αποφάσεις των άλλων. Η άσκηση επικεντρώνεται στους συσχετισμούς μεταξύ των αποφάσεων που παίρνουμε με βάση τις αξίες μας και στις συλλογικές τους συνέπειες. Η άσκηση γίνεται αθόρυβα, καθώς η επικοινωνία και η λήψη αποφάσεων πραγματοποιούνται μόνο με το σχέδιο

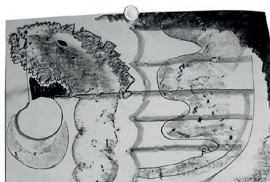
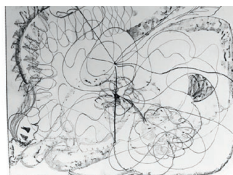
Στόχοι

Σκοπός της άσκησης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές πώς οι αποφάσεις με βάση τις αξίες λαμβάνονται μέσα σε ένα πλαίσιο, επηρεάζοντας τους άλλους ανθρώπους.

Αποτελέσματα μάθησης

Οι συμμετέχοντες:

- Θα καταλάβουν πώς οι αποφάσεις και οι ενέργειές τους επηρεάζουν τους άλλους.
- Θα συνειδητοποιήσουν τους συσχετισμούς αποφάσεων και ενεργειών.

Ηλικιακή ομάδα

Από μαθητές Γυμνασίου έως ενήλικες

Διάρκεια

30-45 λεπτά

Πόροι

- Μεγάλα χαρτιά A3.
- Μολυβοκάρβουνα ή κάρβουνα σε στικ για τη σχεδίαση γραμμών διαφορετικού πάχους

Προετοιμασία

- Χωρίστε τους συμμετέχοντες σε ομάδες των 4-5 ατόμων.
- Δώστε σε κάθε ομάδα χαρτί και ένα κουτί μολύβια/μολυβοκάρβουνα.
- Σελοτέιπ ή καρφίτσες για την παρουσίαση.

Μέθοδος

- Παρουσιάστε την άσκηση εξηγώντας ότι θα υλοποιηθεί σιωπηλά. Δεν επιτρέπεται καμία επικοινωνία, εκτός από το σχέδιο αυτό καθεαυτό.
- Ο πρώτος συμμετέχων/Η πρώτη συμμετέχουσα στην ομάδα σχεδιάζει ένα σημείο πάνω στο χαρτί.
- Το επόμενο άτομο συνεχίζει σχεδιάζοντας μια γραμμή οποιουδήποτε σχήματος, πάχους, έντασης, διεύθυνσης, κ.λπ. Αυτό το κάνουν οι συμμετέχοντες εναλλάξ, μέχρι κάποιος ή κάποια εξ αυτών να αποφασίσει να σταματήσει.
- Έκθεση: τοποθετήστε τα συλλογικά σχέδια στον τοίχο.
- Σκεφτείτε μαζί πώς κάθε μεμονωμένη επιλογή σχήματος, μήκους, πάχους ή διεύθυνσης της γραμμής επηρέασε ή όχι την επιλογή του επόμενου ατόμου και το συνολικό αποτέλεσμα

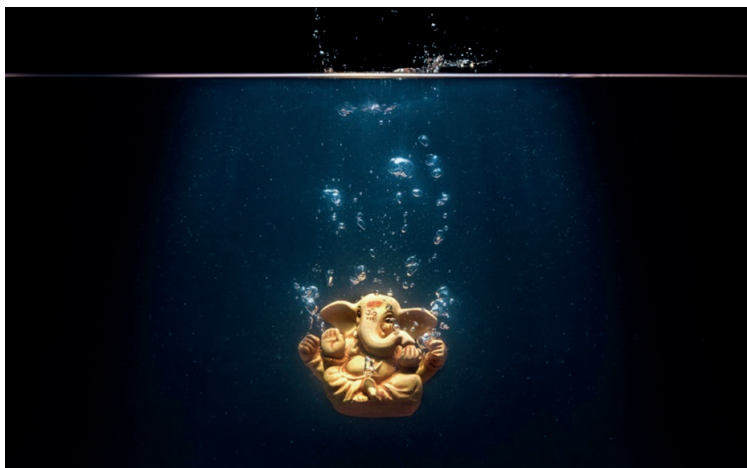
Συμβουλές

Αν μια ομάδα τελειώσει πριν από τον ορισμένο χρόνο, μπορούν να κάνουν άλλο ένα σχέδιο.

Βασικός οδηγός για τα ιερά: η θρησκευτική και η κοσμική πτυχή

Τα Ιερά

Το θρησκευτικό και το κοσμικό τοποθετούνται συχνά σε αντίθετες θέσεις, σαν να μην υπάρχει κοινή βάση και κοινός τόπος όπου θα μπορούσαν να συναντηθούν. Και όμως, είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς ακόμα και τις κοσμικές φιλελεύθερες αξίες χωρίς να αναφερθεί στις θρησκευτικές παραδόσεις και την πολιτισμική κληρονομιά. Σε αυτό το έργο, αρνούμαστε να ξεκινήσουμε με μια δυαδική αντίθεση του θρησκευτικού και του κοσμικού, μια αντίθεση που διαρκώς τείνει προς την πόλωση, τη διένεξη και τη διαφωνία και η οποία αδυνατεί να συνδεθεί με το υπαρξιακό, με τις ιστορίες, την εμπειρία και την ποιητική διάσταση της ανθρώπινης κατάστασης. Αντίθετα, σκεφτόμαστε αυτό που είναι για μας ιερό και σημαντικό, καλώντας σε ένα χώρο όπου θα εφάπτονται πολλές θέσεις τις οποίες μπορεί κανονικά να μην τις βρίσκει κανείς πλάι-πλάι -θρησκευτικές, πολιτικές, φιλοσοφικές, πολιτισμικές, προσωπικές. Η προσέγγιση αυτή επιδιώκει να επισημάνει το ιερό στην καθημερινότητα, παρατηρώντας τη μακρά ιστορία της ανθρωπότητας, συμπεριλαμβανομένων των παραδόσεων της πίστης. Είναι αδύνατο να κατανοήσει κανείς την ιστορία της Ευρώπης χωρίς να έχει αίσθηση των παραδόσεων της πίστης του Ισλάμ, του Χριστιανισμού και του Ιουδαϊσμού. Ζούμε μέσα στις παραδόσεις και αυτές ζουν μέσα μας, ακόμα και με τρόπους που δεν αναγνωρίζουμε ή καταλαβαίνουμε. Παρόλα αυτά, δεν μας ενδιαφέρει να «αποκαταστήσουμε» τις παραδόσεις, κάνοντας έκκληση για επιστροφή στο «παρελθόν» όπου ο κόσμος ήταν καλύτερος. Θεωρούμε ότι οι παραδόσεις είναι ζωντανές.

Άσκηση: Κύκλοι πεποιθήσεων

Περιγραφή

Οι κύκλοι των πεποιθήσεων προέκυψαν ως πειραματική στρατηγική προκειμένου να δημιουργηθούν οι συνθήκες για να συζητηθεί τι έχει πραγματικά σημασία για εμάς τους ανθρώπους. Υποστηρίζουν και δομούν την επικοινωνία σχετικά με τις προσωπικές πεποιθήσεις που

υπάρχουν σε μικρές ομάδες συμμετεχόντων (6-8 συμμετέχοντες). Ο κύκλος των πεποιθήσεων είναι ένας μικρός κύκλος από πλαστικό υλικό ή υλικό μαυροπίνακα όπου μπορείς να γράψεις, να σβήσεις και να ξαναγράψεις. Κάθε κύκλος είναι χωρισμένος σε οκτώ τμήματα όπου είναι γραμμένα τα θέματα και πάνω στον κύκλο υπάρχει μια διάταξη επιλογής. Τα θέματα προς συζήτηση επιλέγονται γυρίζοντας αυτή τη διάταξη επιλογής. Η μεθοδολογία παρέχει μια ασφαλή και δομημένη διαδικασία η οποία καλεί τους συμμετέχοντες να μιλήσουν για λίγο για τις πεποιθήσεις τους, τις δεσμεύσεις τους και την προσωπική τους κοσμοθεωρία -μπορούν και να επιλέξουν να μη μιλήσουν, αλλά για τον αντίστοιχο ορισμένο χρόνο- ενθαρρύνοντάς τους ταυτόχρονα να προσέξουν, να σημειώσουν, να ακούσουν και να συνειδητοποιήσουν τη σχετικότητα των θρησκευτικών, αξιακών, πολιτικών και φιλοσοφικών πεποιθήσεων με την καθημερινότητα των άλλων συμμετεχόντων. Καλεί τα άτομα να μοιραστούν με τους άλλους τα προσωπικά τους πιστεύω με δομημένο και ασφαλή τρόπο και να ακούσουν επίσης τους άλλους.

Οι κύκλοι των πεποιθήσεων που εστιάζουν σε βασικά θέματα (π.χ. το θάνατο, τη ζωή, τους θεούς/το Θεό, τον πλούτο, τα ζώα, την ψυχή, το σχολείο, τη δικαιοσύνη) χρησιμοποιούνται για να συζητηθούν οι αποκρίσεις των συμμετεχόντων σε οποιαδήποτε λέξη προκύψει από το γύρισμα του τροχού των πεποιθήσεων με την προσωπική τους οπτική και τις δικές τους ιστορίες. Κάθε άτομο θα μιλήσει -ή θα σιωπήσει- για ορισμένο χρόνο, συνήθως 1-3 λεπτά. Όλοι οι συμμετέχοντες καλούνται να μιλήσουν, αλλά κανείς και καμιά δεν αναγκάζεται να μιλήσει. Το παιχνίδι των πεποιθήσεων είναι ένα υποστηρικτικό μέσο για να εκφράσουν οι εκπαιδευόμενοι τις προσωπικές τους αξίες, τις κοσμοθεωρίες, και τις ταυτότητες και δεσμεύσεις τους ως προς τις αξίες μέσα στην τάξη. Κανονικοποιεί και ενισχύει την αυτοπεποίθηση των εκπαιδευόμενων να στοχάζονται και να μιλούν για τις πεποιθήσεις, όπως τις αισθάνονται και όπως τις έχουν βιώσει, που είναι σημαντικές προσωπικά γι' αυτούς. Καλώντας τους εκπαιδευόμενους να εκφράσουν τι είναι σημαντικό γι' αυτούς και ενθαρρύνοντας την έκφραση όλων και την ενεργή ακρόαση, το παιχνίδι αυτό συνδέει ταυτόχρονα τους εκπαιδευόμενους με τις φωνές των άλλων που μιλούν για το τι έχει πραγματικά σημασία γι' αυτούς.

Στόχοι

Ο στόχος της άσκησης είναι η έκφραση προσωπικών πεποιθήσεων και ο αναστοχασμός πάνω σε αυτές.

Αποτελέσματα μάθησης

- Δημιουργία ένα ασφαλές περιβάλλον στοχασμού των προσωπικών πεποιθήσεων και της ταυτότητας.
- Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των συμμετεχόντων στην έκφραση των πεποιθήσεών τους.
- Δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος όπου οι προσωπικές απόψεις θα αντιμετωπιστούν με σοβαρότητα και δεν θα γελοιοποιηθούν.
- Σεβασμός διάφορων οπτικών πεποιθήσεων.
- Κατανόηση διαφορών και ομοιοτήτων.
- Αναγνώριση ότι υπάρχουν πιθανές στιγμές διαφωνίας σε κάθε συζήτηση σχετικά με τις πεποιθήσεις και ότι οι συμμετέχοντες μπορούν να διαφωνήσουν χωρίς να είναι δυσάρεστοι.

Ηλικιακή ομάδα

Από 8 έως 18 ετών

Διάρκεια

20-60 λεπτά, ανάλογα με τον αριθμό ατόμων ανά ομάδα και το επίπεδο δραστηριοτήτων (δυνατότητα για τρία επίπεδα)

Πόροι

- Κύκλοι πεποιθήσεων (ένας για κάθε ομάδα), χρονοδιακόπτης
- Μαρκαδόρο/κιμωλία για τον πίνακα

Προετοιμασία

- Αποφασίστε πόσες ομάδες και πόσα άτομα ανά ομάδα ταιριάζουν στο περιβάλλον σας
- Κατεβάστε το πακέτο των κύκλων των πεποιθήσεων από το padlet του έργου *The Enquiring Classroom*
- Αυτοσχεδιάστε και δημιουργήστε τους δικούς σας κύκλους πεποιθήσεων χρησιμοποιώντας 8 μικρές κάρτες θεμάτων και ένα στυλό που θα γυρίζετε αντί τροχού. Εναλλακτικά, χρησιμοποιήστε μια εφαρμογή δημιουργίας τυχαίων επιλογών για να επιλέξετε θέματα από τον κύκλο στο διαδραστικό σας πίνακα.
- Το πακέτο του έργου *The Enquiring Classroom* προτείνει πολλά πιθανά θέματα, παρότι οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν να συνεργαστούν με τους συμμετέχοντες στην επιλογή θεμάτων που ταιριάζουν καλύτερα στις μαθησιακές τους ανάγκες και τα ενδιαφέροντα. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε εφημερίδες για να διαλέξετε σύγχρονα γεγονότα και θέματα. Είναι σημαντικό αυτά να ελεγχθούν από τους εκπαιδευτικούς

Μέθοδος

- Δείξτε την αξία που επιλέχθηκε *μόνο γραπτά* στην πρώτη διαφάνεια του PowerPoint.
- Ρωτήστε τους συμμετέχοντες: Τι εικόνα «βλέπεις» αυθόρμητα όταν λέω (διαβάστε την αξία); Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να κρατήσουν ατομικά σημειώσεις στο χαρτί τους χωρίς να μιλάνε.
- Δείξτε την εικόνα που αναπαριστά τις πτυχές της αξίας και ζητήστε από τους συμμετέχοντες να συγκρίνουν την αυθόρμητη εικόνα τους με τις διάφορες πτυχές. Δώστε χρόνο για λίγη συζήτηση σχετικά με το ποιες άλλες εικόνες θα ήθελαν να προσθέσουν οι συμμετέχοντες.
- Τοποθετήστε τις διαφορετικές πτυχές που επιλέχθηκαν για την αξία σε ένα πλαίσιο παρουσιάζοντας τις διαφορετικές θεωρητικές και ιστορικές προελεύσεις τους ή τις αντίστοιχες «ρίζες» τους.
- Ανοίξτε συζήτηση ρωτώντας: Πώς μπορούμε να σκεφτούμε διαφορετικά για τις συγκρούσεις αξιών όταν οι αξίες έχουν πολυεπίπεδες και εγγενώς ποικίλες σημασίες; Πείτε στους συμμετέχοντες να το συζητήσουν σε μικρές ομάδες και να τελειώσουν την άσκηση παρουσιάζοντας συνοπτικά τις συζητήσεις σε ολόκληρη την ομάδα.

Συμβουλές

- Κατά τη διερεύνηση της αξίας, προσέξτε ιδιαίτερα τη σημασία ή τις σημασίες που μπορεί να έχει η αξία σε διαφορετικές κουλτούρες (αποφύγετε υπερβολικά μονόπλευρη εστίαση στην Ευρώπη).

- Κατά την επιλογή των εικόνων, βεβαιωθείτε ότι μπορεί να γίνει «διπλή ανάγνωση», δηλαδή ότι αντιπροσωπεύεται το κατανοητό ως αντίθετο της αξίας (το αντώνυμό της). Αν αυτή η «διπλή ανάγνωση» δεν προκύψει αυθόρμητα στη συζήτηση, είναι σημαντικό για την άσκηση να καταστεί αυτό σαφές από τον/την εκπαιδευτικό.
- Συνιστάται να δουλεутούν με αυτό τον τρόπο για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα όσο το δυνατόν περισσότερες φιλελεύθερες δημοκρατικές αξίες.

Σκεπτόμενοι μαζί: η φιλοσοφική πτυχή

Η φιλοσοφική διερεύνηση έχει καθιερωθεί αρκετά ως πρακτική και υπάρχει αρκετή διαθέσιμη βιβλιογραφία και υποστηρικτικό υλικό. Μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα να διερευνήσουμε πλουραλιστικές προσεγγίσεις στην έρευνα στην κοινότητα, στηρίζοντας τον φιλοσοφικό στοχασμό και τον διάλογο, την προσεκτική ανάλυση, την κριτική αξιολόγηση και ανταλλαγή ιδεών, καθώς και ενισχύοντας τους υπαρξιακούς και φαντασιακούς συσχετισμούς με τα «μεγάλα ερωτήματα». Δημιουργούμε μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων για να αποκαλύψουμε και να διερευνήσουμε ιδέες και έννοιες.

Μια σημαντική πτυχή της πραγματοποίησης φιλοσοφικών διερευνήσεων είναι η ανάδειξη του σκοπού και η ενθάρρυνση των συμμετεχόντων να πράξουν το ίδιο: Παραδείγματα σκοπού: **υπαρξιακός** (διερευνά ένα ερώτημα πιο βαθιά, το συνδέει με την εμπειρία και δημιουργεί σημασία), **επιχειρηματολογικός** (εστιάζει στις αναλυτικές δεξιότητες και στηρίζεται στη φιλοσοφική συλλογιστική), **ακτιβιστικός** (κινείται από τη φιλοσοφική συζήτηση προς κάποια μορφή παρέμβασης, αισθητικού, πολιτικού ή άλλου χαρακτήρα). Η εξέταση του *σκοπού* έχει κεντρική σημασία και ο συντονιστής/η συντονίστρια μπορεί να δουλέψει με τους μαθητές ώστε να τεθεί ένας ατομικός και συλλογικός σκοπός: μπορεί να είναι η διατύπωση μιας ερώτησης που είναι σημαντική προσωπικά για εσάς ή η εστίαση στην παροχή παραδειγμάτων ή αιτιών σε μια συγκεκριμένη συνάντηση. Αυτό μπορεί και να αναθεωρηθεί στο τέλος της συνάντησης.

Άσκηση: Διατυπώνοντας Ερωτήσεις

Περιγραφή:

Για να συμμετάσχουμε σε μια συλλογική διερεύνηση, πρέπει να διατυπώσουμε καλές ερωτήσεις. Σε αυτή την προσέγγιση, οι μαθητές διατυπώνουν τις δικές τους ερωτήσεις και αυτό απαι-

Ηλικιακή ομάδα

Πρώιμη παιδική ηλικία έως ενήλικες

Διάρκεια

30-45 λεπτά

Πόροι

Έκδοση του εργαλείου Question Quadrant ή τεταρτοκύκλιου των ερωτήσεων (προαιρετικό, βλέπε, για παράδειγμα, Philip Cam)

Φύλλα A3 για την καταγραφή των ερωτήσεων

Φύλλα A4 κομμένα στη μέση

Κάρτα A3

Μαρκαδόροι

Προετοιμασία

- Η άσκηση του αστερισμού των εννοιών εξασφαλίζει το αρχικό περιεχόμενο για τη δημιουργία ερωτήσεων.
- Ζητήστε από τους μαθητές να σκεφτούν παραδείγματα αυτού που νομίζουν ότι μπορεί να είναι οι φιλοσοφικές ερωτήσεις και έπειτα να ταξινομήσουν αυτά τα παραδείγματα.
- Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε επίσης εικονογραφημένα βιβλία, μυθιστορήματα, εικόνες και ταινίες
- Μπορείτε να γράψετε τη δική σας φιλοσοφική ιστορία ως βοήθεια για την ομάδα, να ζητήσετε να το κάνουν οι ομάδες μεγαλύτερης ηλικίας ή να αξιοποιήσετε τα φιλοσοφικά μυθιστορήματα των Ann Sharp και Matthew Lipman.
- Μια άλλη δυνατότητα είναι να ξεκινήσετε με στρατηγικές οπτικής σκέψης χρησιμοποιώντας μία ή δύο εικόνες και έπειτα να τις ενσωματώσετε σε μια φιλοσοφική διερεύνηση.

Μέθοδος

- Σχεδιάστε δύο άξονες δημιουργώντας ένα τεταρτοκύκλιο ερωτήσεων με τέσσερα είδη ερωτήσεων

1: «Βλέπω και κατανοώ», 2: «Ψάχνω1/Ρωτώ έναν ειδικό», 3: «Χρησιμοποιώ τη φαντασία μου/Κάνω υποθετικές ερωτήσεις» και 4: «Στοχαστικές/Φιλοσοφικές ερωτήσεις». Το 1 και το 2 έχουν μία σωστή απάντηση, γενικά μιλώντας. Το 3 και το 4 έχουν πολλές πιθανές απαντήσεις. Δείτε εδώ ένα παράδειγμα για το καθένα:

1: Πόσοι μαθητές υπάρχουν στην τάξη αυτή τη στιγμή;

2: Ποια είναι η χημική σύνθεση του οξυγόνου;

3: Αν υπάρχουν εξωγήινοι, τι μπορεί να ονειρεύονται;

4: Θα πρέπει ο σκοπός να αγιάζει τα μέσα;

- Ζητήστε από τους μαθητές να δημιουργήσουν ερωτήσεις φιλοσοφικού τύπου και να συνεργαστούν για να ταξινομήσουν τις ερωτήσεις και να εντοπίσουν περιπτώσεις που είναι στα όρια.
- Χρησιμοποιήστε τις έννοιες και τη συζήτηση από τις ασκήσεις του αστερισμού εννοιών για να ξεκινήσετε να διατυπώνετε ερωτήσεις.

- Ενθαρρύνετε τους μαθητές να παίξουν με τις λέξεις των ερωτήσεων και να δουν πώς αλλάζει το νόημά τους όταν αλλάζουν οι ερωτηματικές λέξεις: *Πώς; Γιατί; Μήπως; Μπορεί; Πρέπει; Τι; Πότε; Θα μπορούσε; Θα έπρεπε; Άραγε;*
- Δείτε τι αλλάζει όταν ενσωματώνετε άλλες λέξεις: *πάντα, μερικές φορές, ποτέ, συχνά, κάθε, κάποια, ένας.*

Συναντώντας τον Κόσμο: η αισθητική πτυχή

Όλοι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν ότι κάθε τάξη και κάθε σχολείο έχει τους δικούς του ρυθμούς και τις δικές του ευαισθησίες. Γνωρίζουν πότε η τάξη αισθάνεται ότι βαριέται ή έχει πέσει, πότε η ζωντάνια κινδυνεύει να οδηγήσει σε απώλεια ελέγχου και πώς διάφοροι μαθητές βρίσκουν την ταχύτητα και τους ρυθμούς της σκέψης, και πότε να το αλλάζουν αυτό. Μια σχολική εκδήλωση μπορεί να αλλάξει την αίσθηση του χώρου, ενώ μερικά γεγονότα μπορεί να αφήσουν τα σημάδια τους είτε επειδή ήταν σημαντικά ορόσημα ή επειδή ήταν τραγωδίες. Παρότι μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής θεωρίας εστιάζει στη σχέση μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών και μαθήματος, η αίσθηση του χώρου και του χρόνου ή των ρυθμών του σχολείου δεν μπορεί να περιοριστεί σε αυτούς τους τρεις παράγοντες, όσο σημαντικοί κι αν είναι. Μερικές φορές η υπερβολική εστίαση σε αυτούς μπορεί να οδηγήσει σε παραμέληση της ενσωματωμένης ζωής της τάξης, των τρόπων με τους οποίους διάφορα σώματα αντιδρούν το ένα με το άλλο λόγω της βιογραφίας τους και των ιστοριών που εκφράζουν και τις οποίες ζουν, ή των τρόπων με τους οποίους «διαβάζονται» το φύλο, η τάξη, η θρησκεία και η φυλή μέσα από τις χειρονομίες, τις κινήσεις και τις σχέσεις ανάμεσα σε αυτά τα σώματα.

Αυτή η ενότητα αφορά την ιδέα του «να φέρεις κάτι στο τραπέζι», ορισμένες φορές, σε αυτές τις περιπτώσεις, τοποθετώντας κυριολεκτικά αντικείμενα πάνω στο τραπέζι ως παιδαγωγικά μέσα ή βοηθήματα για να μπορέσουμε να προσεγγίσουμε με διαφορετικό τρόπο ζητήματα αξιών και πεποιθήσεων. Ορισμένες από αυτές τις ασκήσεις έχουν σχεδιαστεί για χώρους όπως πινακοθήκες και μουσεία, αλλά μπορούν να τροποποιηθούν ώστε να ταιριάζουν στο σχολείο. Μέρος αυτών έχουν στόχο να αναπτύξουν μια «εκτεταμένη ευαισθησία», κατά την αντίληψη της Άρεντ που θεωρούσε την κριτική σκέψη «διευρυμένη νοοτροπία», όπου οι συμμετέχοντες αισθάνονται πώς είναι η συνάντηση των σωμάτων τους με άλλα σώματα, τα είδη των ποιτήτων στους

συσχετισμούς που προκύπτουν από αυτές τις συναντήσεις και έπειτα αισθάνονται με τη φαντασία τους πώς αλληλοσχετίζονται άλλα σώματα. Αυτό μπορεί επίσης να ονομαστεί «οικολογική ευαισθησία» και να εμβαθύνει την αίσθηση σύνδεσης με, και θαυμασμού για τη ζωή, και πράγματι για όλα τα πράγματα, αυτού του πλανήτη.

Άσκηση: Βιώνοντας το Καθημερινό

Περιγραφή

Πρόκειται για ασκήσεις που μπορούν να κάνουν τα παιδιά και οι νέοι για να προετοιμαστούν για επιπλέον ασκήσεις στην τάξη, σε μουσεία, πινακοθήκες και, πράγματι, στην καθημερινότητα. Είναι ασκήσεις προσοχής και παρατηρητικότητας που ενθαρρύνουν μια πιο προσεκτική και ανοικτή συμμετοχή των αισθήσεων, καλλιεργώντας ικανότητες για διάκριση, παρατήρηση και χρήση της φαντασίας. Αυτές οι ικανότητες μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω μέσω της εκπαίδευσης στις τέχνες, συμπεριλαμβανομένης της λογοτεχνίας, και με τη «συνάντηση» με έργα τέχνης στις πινακοθήκες.

Στόχος

Οι συμμετέχοντες θα μάθουν να ξεκινούν και να αποδέχονται διαφορετικές σχέσεις με τον κόσμο και την καθημερινή τους ζωή, επιδεικνύοντας μεγαλύτερη περιέργεια και ενδιαφέρον.

Αποτελέσματα μάθησης

- Μεγαλύτερη ικανότητα για προσεκτικές παρατηρήσεις και αίσθηση με όλες τις αισθήσεις
- Ανάπτυξη της ικανότητας περιγραφής εμπειριών προφορικά και γραπτά

Προετοιμασία

Κάθε παιδί ή νέο άτομο θα πρέπει να διαλέξει ένα πολύ συνηθισμένο έμψυχο ή άψυχο αντικείμενο, κάτι το οποίο ίσως συνήθως δεν προσέχει και ούτε οι άλλοι θα πρόσεχαν συνήθως. Ζητήστε τους να επιλέξουν κάτι το οποίο συνήθως θα προσπερνούσαν ή θα αγνοούσαν. Εξαιρούνται οι άνθρωποι, εκτός αν πρόκειται για παιδιά κάτω των 2 ετών.

Όλοι οι συμμετέχοντες παίρνουν από ένα κομμάτι χαρτί με τις οδηγίες ανά ημέρα.

Μέθοδος 1

- *Παρατηρήστε* το αντικείμενο που επιλέξατε για 30-60 δευτερόλεπτα κάθε μέρα.
- *Σκεφτείτε* το αντικείμενο που επιλέξατε δύο φορές τη μέρα.
- Δείτε τι παρατηρείτε. Αλλάζει με την πάροδο των ημερών ή διάφορες στιγμές της ημέρας; Δείτε το από κοντά και από απόσταση. Αν αυτό είναι δυνατό, δείτε πώς αισθάνεται.
- Σημειώστε σε ένα κομμάτι χαρτί τα παρακάτω και φέρτε τα στη συνάντηση στην τάξη στο τέλος της εβδομάδας, μαζί με ένα απλό σχέδιο του αντικειμένου που επιλέξατε.
- Αν μιλάτε πάνω από μία γλώσσα, γράψτε και στις δύο. Εναλλακτικά, μπορείτε να αποφασίσετε σε ποια γλώσσα θα θέλατε να γράψετε.

Ημέρα 1: Ένα ουσιαστικό και τρία επίθετα για να περιγράψετε το αντικείμενό σας.

Ημέρα 2: Δύο ρήματα για να περιγράψετε το αντικείμενό σας (τι κάνει/πώς ενεργεί/πώς κινείται;)

Ημέρα 3: Μία σειρά για την ιστορία του: Από πού ήρθε; (Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τη φαντασία σας). Γράψτε σε πρώτο πρόσωπο. (Είδα...)

Ημέρα 4: Τι χρειάζεται; Αν μπορούσε να μιλήσει, τι θα σου έλεγε;

Μέθοδος 2

Η άσκηση αυτή μπορεί να είναι ένας πολύ καλός τρόπος να καλέσετε τους μαθητές να συμμετάσχουν ενεργά σε μια έκθεση μουσείου ή σε εκθέσεις τέχνης. Μπορεί επίσης να υλοποιηθεί, με μέτρο, στο φυσικό περιβάλλον.

- Περπατήστε για 10 λεπτά μέσα στην πινακοθήκη/το μουσείο/στον εξωτερικό χώρο και πε-

ριμένετε μέχρι να σας τραβήξει την προσοχή ένα αντικείμενο. Συνεχίστε να περπατάτε στο χώρο μέχρι να λήξει ο χρόνος. (10 λεπτά)

- Επιστρέψτε κοντά στο αντικείμενο αυτό και ενεργήστε ως εξής:
- Παρατηρήστε το προσεκτικά, δίνοντάς του την απόλυτη και αδιάσπαστη προσοχή σας. Πλησιάστε το με όλες τις αισθήσεις σας και με τη φαντασία. Πώς είναι στην αφή; Τι ήχους κάνει αν μετακινηθεί; Πώς μπορεί να μυρίζει; (3 λεπτά)
- Σκεφτείτε την προέλευσή του και το ταξίδι του ως εδώ. Γράψτε ένα υπαρξιακό κείμενο από την πλευρά του αντικειμένου που λέει την ιστορία του. Αν θέλετε, μπορείτε να σχεδιάσετε σημαντικές στιγμές αυτού του ταξιδιού. Χρησιμοποιήστε και τις λεπτομέρειες που βλέπετε και τη φαντασία σας. Γιατί δημιουργήθηκε; Ποια ήταν η σχέση του με τη Γη; Από ποια χέρια μπορεί να έχει περάσει; Ποια πολιτικά συστήματα μπορεί να έχει ζήσει; Ποιος μπορεί να ήταν ο αρχικός του ρόλος; Πώς σχετίζονται οι άνθρωποι μαζί του σήμερα σε σύγκριση με το παρελθόν; Δίνει την αίσθηση του ζωντανού ή του νεκρού; Δίνει την αίσθηση ότι εκπληρώνει το σκοπό του ή είναι αποκομμένο από αυτόν; Σκεφτείτε και δικές σας ερωτήσεις. (10 λεπτά)
- Κάντε ένα βήμα πίσω και περπατήστε ξανά μέσα στην έκθεση. Αναρωτηθείτε τι είναι το μουσείο, τι προσφέρει αυτό το μουσείο ως προς την εμπειρία, τις γνώσεις και τη μνήμη, τι δεν προσφέρουν τα μουσεία, αν τα αντικείμενα αυτά ανήκουν στην ίδια ομάδα. Αν ναι, πώς και γιατί; Ποιος είναι ο σκοπός του μουσείου σε σχέση με τη δημόσια σφαίρα; Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς μουσεία; Πού θα μπορούσαν να επιστρέψουν αυτά τα αντικείμενα και πώς θα ήταν η «εμπειρία» τους σε αυτά τα μέρη σήμερα;
- Ζητήστε από τους συμμετέχοντες να κρατήσουν σημειώσεις όπως περιπλανώνται. Μπορεί να θέλετε να χρησιμοποιήσετε χαρτί ικνογραφίας και μολύβι για να φτιάξετε ένα μικρό διάγραμμα με αυτές τις ιδέες, με κείμενο και εικόνα (7 λεπτά)

Παραλλαγές

Παραλλαγές αυτής της άσκησης σε έκθεση τέχνης ή στο φυσικό περιβάλλον απλά αντικαθιστούν αυτές τις ερωτήσεις με ερωτήσεις σχετικά με τον οργανισμό που φιλοξενεί την έκθεση ή το φυσικό κόσμο. Για παράδειγμα, τι είναι η φύση; Ποια είναι η σχέση ανθρώπων-φύσης; Τι είδη εμπειριών, αντιλήψεων και συναισθημάτων έχουν τα έμβια όντα γύρω μου και κάτω από εμένα; Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς τον άνθρωπο;

Σε επαφή με την παράδοση: το παρελθόν και η ιστορική πτυχή

Παράδοση είναι η ζωντανή πίστη των κεκοιμημένων, παραδοσιολατρία είναι η νεκρή πίστη των ζωντανών. Και θα πρέπει να προσθέσω, υποθέτω, ότι στην παραδοσιολατρία οφείλεται η τόσο κακή φήμη της παράδοσης.

Jaroslav Pelikan, 1984, *The Vindication of Tradition: The 1983 Jefferson Lecture in the Humanities*

Το παρελθόν της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση είναι αναπόφευκτα προσανατολισμένη στο παρελθόν. Ό,τι μπορούν να διδάξουν οι εκπαιδευτικοί -γνώσεις, αξίες, κανόνες, παραδόσεις, έθιμα και πολιτισμική κληρονομιά- ανήκει στο παρελθόν ως μέρος της συλλογικής πολιτισμικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας (Αρεντ 1962/2008). Στη διδασκαλία, παρόλα αυτά, το παρελθόν ανασύρεται και μεταφέρεται στο παρόν μέσα από την έννοια ή την ιδέα του τι είναι σημαντικό για το μέλλον. Με αυτή την έννοια, η εκπαίδευση συνδέει τρεις χρόνους, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, και είναι καθήκον της να ανασύρει από το παρελθόν, να μεταφέρει στο παρόν και να στοχεύει στο μέλλον.

Δεδομένου ότι αναλαμβάνουν αυτή την αναφορά στο παρελθόν στο πλαίσιο της διδασκαλίας, όλοι οι εκπαιδευτικοί επιτελούν το δύσκολο έργο της απόφασης του τι θα διαλέξουν από το παρελθόν για να διδάξουν τα παιδιά στο παρόν στο σχολείο και γιατί. Συνεπώς, χρειάζονται ικανότητες όπως κρίση και υπευθυνότητα για να αποφασίσουν τι είναι σημαντικό και ουσιαστικό να πάρουν μαζί τους στο μέλλον οι νέες γενιές. Και πάλι, με τη γνωριμία του κόσμου, κάθε γενιά αποφασίζει επίσης τι θα κρατήσει, τι θα πετάξει και τι θα ανανεώσει.

Το διακύβευμα, όμως, στις ευρωπαϊκές πλουραλιστικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες είναι ακόμα πιο σύνθετο από την ατομική ευθύνη και προσωπική κρίση των εκπαιδευτικών. Γιατί τι περιεχόμενο να αντλήσουν οι εκπαιδευτικοί από το παρελθόν για τη διδασκαλία όταν δεν έχουν μία και μοναδική παράδοση ή μία και μοναδική αφήγηση του παρελθόντος ως οδηγό τους; Πώς λοιπόν να δικαιώσουν το παρελθόν και την ιστορία του κόσμου; Ποιο κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς να παρουσιάσουν στους μαθητές στην τάξη εν μέσω της κατάρρευσης της παράδοσης και της αυθεντίας σε καιρούς πλουραλισμού και ποικιλομορφίας; Τους πολιτισμούς ποιων και το παρελθόν ποιων διδάσκουν και πρέπει να διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί; Και μήπως η ανάδειξη μιας παράδοσης και μιας κληρονομιάς δεν οδηγεί αναπόφευκτα στον υποσκελισμό μιας άλλης; Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο περίπλοκη λόγω της επιθυμίας είτε για αποκατάσταση ή για ενδοξοποίηση του παρελθόντος ή, από την άλλη πλευρά, για αντιμετώπιση τρομακτικών συμβάντων ως κάτι που πέρασε και πάει, ακόμα και όταν τα τραύματα και η βία του παρελθόντος συνεχίζονται και στο παρόν. Είναι σημαντικό να εξετάζονται αυτά τα ζητήματα μέσα από ένα αποαποικιακό πρίσμα και με ένα πολιτισμικά υπεύθυνο σύνολο τρόπων διδασκαλίας, έτσι ώστε οι ιδέες του σχολείου να μην παρουσιάζονται υπερβολικά ρομαντικά και έτσι ώστε τα παιδιά και οι νέοι να μπορούν να φέρουν στον εκπαιδευτικό χώρο τον πολιτισμικό τους κόσμο, χωρίς αυτός να φαίνεται ως κάτι καθορισμένο ή ως προϊόν συγκεκριμένης κουλτούρας ή ανατροφής. Χάρη στη ζωντάνια και τη συμμετοχή των μαθητών κάθε γενιάς είναι δυνατή η ανανέωση και η αναδόμηση του παρελθόντος, και η αντίληψη και ο εμπλουτισμός της κατανόησης του παρόντος με βάση αυτά τα διαφορετικά

παρελθόντα και τις παραδόσεις. Αυτό δεν σημαίνει, παρόλα αυτά, να υιοθετήσουμε μια σχετικιστική θέση που να κλείνει τους ανθρώπους στις ατομικές τους αφηγήσεις ή που να αγνοεί τις αδικίες του παρελθόντος και του παρόντος.

Άσκηση: Διαφεύγοντας από τον πόλεμο: ιστορίες και αντι-ιστορίες

Περιγραφή

Η μαζική εισροή προσφύγων στην Ευρώπη από την εμπόλεμη Συρία άγγιξε πρωτοφανή επίπεδα το 2015. Πάνω από 870.000 πρόσφυγες από τη Συρία ήρθαν στην Ελλάδα δια θαλάσσης, διασχίζοντας το Αιγαίο. Για λίγους μήνες, το δεύτερο εξάμηνο του 2015 μέχρι τις αρχές του 2016, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες μπορούσαν να περάσουν σχεδόν ανεμπόδιστοι από την Τουρκία σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης, όπως η Γερμανία, η Σουηδία, κ.λπ. Το γεγονός αυτό προκάλεσε εντάσεις σε όλες τις ενδιάμεσες χώρες με αποτέλεσμα το κλείσιμο των συνόρων κατά μήκος της οδού των Βαλκανίων και τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για τους πρόσφυγες με την Τουρκία να συμφωνεί να δεχτεί πίσω όλους τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο, οι οποίοι φτάνουν στα ελληνικά νησιά. Από την πλευρά της, η ΕΕ δεσμεύτηκε για την επανεγκατάσταση των Σύριων προσφύγων από την Τουρκία και την παροχή 6 δισ. ευρώ για να βοηθήσει στη βελτίωση των συνθηκών για τους πρόσφυγες στην Τουρκία.

Παρά τη γενικά θετική στάση του ελληνικού λαού για τη συνδρομή των προσφύγων που έφτασαν δια θαλάσσης, υπήρξαν σημαντικές εντάσεις εντός Ελλάδας, μιας χώρας που ήδη από το 2010 πλήττεται από μαζική οικονομική κρίση. Παρόλα αυτά, κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συνέβη κάτι παρόμοιο με Έλληνες πρόσφυγες στη Συρία. Πρόκειται για την ιστορία Ελλήνων κατοίκων πολλών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι οποίοι, λόγω της πείνας που προκάλεσε η γερμανική Κατοχή, διέσχισαν το Αιγαίο προς την Τουρκία και έπειτα έφτασαν στο Χαλέπι και στη Χομς, όπου βρήκαν ασφαλές καταφύγιο. Πάνω από 30.000 νησιώτες προσπάθησαν να περάσουν απέναντι με μικρές βάρκες κατά τη διάρκεια της νύχτας προκειμένου να αποφύγουν να τους εντοπίσει το γερμανικό ναυτικό.

Ζητάται από τους μαθητές να μπου στη θέση αυτών που διαφεύγουν από τον πόλεμο. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν ως παραδείγματα ιστορικές μορφές. Μπορεί να τους ζητηθεί να αναζητήσουν παραδείγματα στον τύπο και στην ύλη τους. Ζητάται από τους μαθητές να φτιάξουν μικρά ημερολόγια στα οποία θα αφηγούνται τη διαφυγή από μια εμπόλεμη ζώνη και την άφιξη σε έναν ασφαλή παράδεισο σε μια τρίτη χώρα. Σ' αυτή την άσκηση θα πρέπει να δοθεί προσοχή στην περίπτωση που υπάρχουν στην τάξη παιδιά που ίσως έχουν βιώσει το τραύμα της αναγκαστικής μετανάστευσης ή του πολέμου.

Στόχοι

Ο στόχος της άσκησης είναι να διευκολύνει ένα σενάριο στο πλαίσιο του οποίου οι μαθητές θα μπου στη θέση του άλλου, θα βιώσουν και θα δουν τον κόσμο από τη δική του οπτική.

Αποτελέσματα μάθησης

- Ολοκληρώνοντας αυτή την άσκηση, οι μαθητές θα κατανοήσουν πλήρως ορισμένα από τα σημαντικά ερωτήματα και ζητήματα σχετικά με την αναγκαστική μετανάστευση και την προσφυγική κρίση.
- Μέσα από τη συμμετοχή με τη φαντασία, οι μαθητές θα αναπτύξουν την ικανότητα να φαντάζονται και να κατανοούν τα διάφορα είδη πόνου που βιώνουν συνάνθρωποι.
- Θα αναπτύξουν τις ικανότητές τους να εκφράζουν τις απαντήσεις τους μέσω της δημιουργικής γραφής και μέσα από αφηγήσεις.

Ηλικιακή ομάδα

8-18 ετών

Διάρκεια

40-120 λεπτά

Προετοιμασία

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ξεκινήσουν τη δραστηριότητα λέγοντας ορισμένες διαφορετικές ιστορίες/αντι-ιστορίες. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν ορισμένες στιγμές απρόσμενης αλληλεγγύης, για παράδειγμα, εργάτες εργοστασίου που συμμετέχουν στο κίνημα κατά της δουλείας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ιστορία των Ελλήνων προσφύγων που, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, διέφυγαν από τα νησιά του Αιγαίου (το σημείο εστίασης της σύγχρονης προσφυγικής κρίσης) και βρήκαν ασφαλή καταφύγιο στο Χαλέπι και στη Χομς στη Συρία

Πόροι

Διάφορα μέσα, και το διαδίκτυο, για την αναζήτηση εικόνων που μπορεί να «λένε» παρόμοια ιστορία. Χρήσιμα μπορεί να είναι και έργα ψηφιακής αφήγησης ιστοριών. Σημειωματάρια στυλ ημερολογίου (προαιρετικό) και μολύβια. Μπορείτε να δημιουργήσετε και σημειωματάρια ως άσκηση στην τάξη χρησιμοποιώντας βασικούς πόρους.

Μέθοδος

Αυτή η άσκηση περιλαμβάνει την φανταστική κατασκευή μιας αφήγησης βάσει της γνώσης από προηγούμενα σενάρια. Αξιοποιώντας άλλες στρατηγικές που παρουσιάζονται στο εγχειρίδιο, όπως στρατηγικές οπτικής σκέψης και τη φιλοσοφική διερεύνηση, οι εκπαιδευτι-

κοί συνεργάζονται με τους μαθητές για να λάβουν αρχικές απαντήσεις και για να δημιουργήσουν έναν χώρο όπου θα συζητηθούν τα θέματα.

- Αναπτύξτε μια δραστηριότητα απαντήσεων για να προκαλέσετε απαντήσεις με βάση το συναίσθημα, παρατηρήσεις και ερωτήσεις, χρησιμοποιώντας μία από τις στρατηγικές του έργου Enquiring Classroom.
- Δημιουργήστε ένα σενάριο στο οποίο πρέπει να φύγουν από το σπίτι τους μέσα σε λίγα λεπτά. Τι θα έπαιρναν μαζί τους και γιατί; Γιατί αυτό θα τους βοηθούσε στο ταξίδι;
- Με βάση αυτό, ζητήστε από τους μαθητές να επιλέξουν μια ερώτηση/ένα θέμα/μια ιδέα που θα ήθελαν να διερευνήσουν περαιτέρω στο ημερολόγιό τους. Παραδείγματα: πλεύση, έδαφος, σχέση με άλλους, διαρκής κίνηση και διαφυγή, συναισθηματική πίεση, κ.λπ.
- Ζητήστε από τους μαθητές να ερευνήσουν ένα ιστορικό γεγονός απρόσμενης αλληλεγγύης σε καιρούς αναγκαστικής μετανάστευσης προκειμένου να γράψουν μια φανταστική αφήγηση της εμπειρίας.

Βιβλιογραφία

- Allen, A. (2017) *The End of Progress: Decolonizing the Normative Foundations of Critical Theory*. New York: Columbia University Press.
- Amin, S. (2009) *Eurocentrism*. New York: Monthly review Press.
- Anderson, B. (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (Revised Ed.). London: Verso.
- Anderson, B. (2016). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appiah, K.A..(1992) *In My Father's House: Africa in the Philosophy of Culture*. Oxford: Oxford University Press
- Arendt, H (2004) 'Philosophy and Politics', *Social Research*, 71(3), pp.427-54.
- Arendt, H. (1968). 'The Crisis in Education' in *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*. London: Penguin.
- Arendt, H. (1982) *Lectures on Kant's Political Philosophy*, Chicago: University of Chicago Press.
- Arendt, H. (1996) *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*. London: Penguin.
- Arendt, H. (2003) Responsibility and Judgment. In ed. Jerome Kohn, New York: Schocken Books.
- Arendt, H. (2004) *The Origins of Totalitarianism*, New York: Schocken.
- Austin, J. L. (1978). *How to do things with words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955*. Oxford: Oxford University Press.
- Avery, G. (2008) *Ghostly Matters: Haunting and the Sociological Imagination*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Barthes, R. (1972) *Mythologies*. New York: Noonday Press.
- Bauman, Z. (1989) *Postmodern Ethics*, Oxford, Blackwell Publishers.
- Benhabib, S. (2004), *The rights of others: Aliens, residents and citizens*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bergdahl, L. (2009) 'Lost in Translation: On the Untranslatable and Its Ethical Implications for Religious Pluralism'. *Journal of Philosophy of Education* 43(1): pp.31–44.
- Bergdahl, L. (2017). 'Crisis or Struggle? A Language of Natality as a Struggle for Education' *Studier Pedagogisk Filosofi*. 6(1), pp. 25-38.
- Bergdahl, L., and Langmann, E. (2017a) 'Where Are You? Giving Voice to the Teacher by Reclaiming the Public/Private Distinction' *Journal of Philosophy of Education* 51(2), pp.461–475.
- Bergdahl, L., and Langmann, E. (2017b) Time for Values: Responding Educationally to the Call from the Past', *Studies in Philosophy and Education*, Vol. 37, no 4, p. 367-382
- Bhabha, H. (1994) *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Biesta, G. (2011). 'The ignorant citizen: Mouffe, Rancière, and the subject of Democratic Education' *Studies in Philosophy and Education*, 30(2), pp.141–153.
- Boal, A. (1979). *Theatre of the Oppressed*. New York: Urizon Books.
- Cleland, M. (2017, June 15). 13 Powerful Refugee Stories From Around The World – Global Goodness – Medium. Retrieved September 25, 2018, from <https://medium.com/globalgoodness/12-powerful-refugee-stories-from-around-the-world-5c0a54d2e2ed>
- Critchley, S. (2007). *Infinitely Demanding: Ethics of Commitment. Politics of Resistance*. London: Verso.
- Dewey, J. (1938) *Experience and Education*. New York: Simon and Schuster.

- Disch, L. (1993) 'More truth than fact: Storytelling as critical understanding in the writings of Hannah Arendt', *Political Theory*, 21(4), pp.665-694.
- Dussel, E. (1996) *The Underside of Modernity*. New Jersey: Humanities Press.
- Farmer, D. (2014), <https://dramaresource.com/freeze-frames/>
- Ferrara, A. (2008) *The Force of the Example: Exploration in the Paradigm of Judgement*. New York: Columbia University Press.
- Fisher, R. (1996) *Stories for Thinking*. Oxford: Nash Pollock.
- Fisher, R. (2003) *Teaching Thinking: Philosophical Enquiry in the Classroom*. London: Continuum.
- Franko, A. (2012) 'Notes on an exhibition', <https://www.e-flux.com/journal/36/61258/animism-notes-on-an-exhibition/>
- Fraser, N. (1990) 'Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy', *Social Text*, 25/26, pp.56-80.
- Fricker, M. (2007) *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- Gadamer, H. (1975) *Truth and Method*. New York: Seabury Press.
- Gaita, R. (1991) *Good and Evil: An Absolute Conception*. London: MacMillan.
- Gaita, R. (1998) *A Common Humanity: Thinking about Love and Truth and Justice*. London: Routledge.
- Gereluk, D. (2008) *Symbolic Clothing in Schools*. London: Bloomsbury.
- Gillborn, D. and Ladson-Billings, G. (2004) *The RoutledgeFalmer Reader in Multicultural Education*. London: Routledge.
- Gilroy, P. (1992) *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gilroy, P. (2004) *Between Camps: Nations, Cultures and the Allure of Race*. London: Penguin.
- Gilroy, P. (2004) *Postcolonial Melancholia*. New York: Columbia University Press.
- Glaser, J. (1998) 'Thinking together: Arendt's visiting imagination and Nussbaum's judicial spectatorship as models for a community of inquiry', *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 14(1), pp.17-24.
- Gordon, M. (2001) *Hannah Arendt and Education: Renewing Our Common World*. Boulder: Westview Press.
- Greene, M. (1995) *Releasing the Imagination: Essays on Education, the Arts and Social Change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gregory, M. and Laverty, M. (2018) *In Community of Enquiry with Ann Margaret Sharp*. London: Routledge.
- Hand, M. and Winstanley, C. (2012) *Philosophy in Schools*. London: Continuum.
- Haraway, D. (2015) 'Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin', *Environmental Humanities*, 6, pp. 159-65. <http://environmentalhumanities.org/arch/vol6/6.7.pdf>
- Haynes, J. (2002) *Children as Philosophers*. London: Routledge.
- Haynes, J., Gale, K, and Porter, M. (2015) *Philosophy and Education*. London: Routledge.
- Hooks, b. (1994) *Teaching to Transgress*. New York: Routledge.
- Ipgrave, J. (2004) 'Including Pupil's Faith Background in Primary religious Education', *British Journal of Support for Learning*, Vol. 19: 3pp. 114-118.
- Ipgrave, J. (2015) 'Interfaith Dialogue in the Classroom', in Sally Elton-Chalcraft (ed) *Teaching Religious Education Creatively*, Abingdon: Routledge. pp.123-138.
- Ipgrave, J., Jackson, R., O'Grady, K. (eds) (2009) *Religious Education Research through a Community of Practice: Action Research and the Interpretive Approach*. Münster: Waxmann.
- Ipgrave, J., McKenna, U. & Jackson, R. (2008) *Interfaith Dialogue by Email in Primary Schools: an*

- evaluation of the Building E-Bridges project*. Münster: Waxmann
- Joas, Hans (2000), *The Genesis of Values*, Chicago: University of Chicago Press.
- Knauth, T., Jozsa, P., Bertram-Troost, G., Ipgrave, J. (eds.) (2008) *Encountering Religious Pluralism in School and Society: A Qualitative Study of Teenage Perspectives in Europe*. Münster: Waxmann.
- Korsgaard, Morten T. (in press/2018) *Bearing with strangers. Arendt, education and the politics of inclusion*. London: Routledge
- Latour, B. (1991) *We have never been modern*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lipman, M. (1988) 'Critical Thinking: What can it be?' *Educational Leaderships*, 16(1), pp. 38-43.
- Lipman, M. (2003) *Thinking in Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipman, M. and Sharp, A. (1994) *Growing up with Philosophy*. Iowa: Kendall/Hunt.
- Lipman, M., Sharp, A. and Oscanyan, F. (1980) *Philosophy in the Classroom*, Philadelphia: Temple University Press.
- Llewelyn, J. (2009) *Margins of Religion: Between Kierkegaard and Derrida*, Bloomington: Indiana University Press.
- Lockrobin, G. Matthews, G. (1984) *Dialogues with Children*. Cambridge: Harvard University Press.
- Manacorda, F. (2012) 'Monuments or Documents' <http://saltonline.org/en/268/talk-by-francesco-manacorda>
- Margalit, A. (2003) *The Ethics of Memory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Masschelein, J. & Simons, M. (2013), *In Defence of the School. A Public Issue*, Leuven: E-ducation, Culture & Society Publishers.
- Masschelein, J. (2010). 'E-ducing the gaze: the idea of a poor pedagogy', *Ethics and Education*, 5(1), pp.43-53.
- Masschelein, J., and Simons, M.(2013), *In Defence of the School. A Public Issue*, Leuven: E-ducation, Culture and Society Publishers.
- McCall, C. (2009) *Transforming Thinking: Philosophical Enquiry in the primary and secondary classroom*. London: Routledge.
- McKittrick, K. (2014) *Sylvia Wynter: On Being Human as Praxis*. Durham: Duke University Press.
- Medina, J. (2005). *Language: Key concepts in philosophy*. London: Continuum.
- Mignolo, W. (2011) *The Darker Side of Western Modernity: Global Futures, Decolonial Options*. Durham: Duke University Press.
- Mollenhauer, Klaus. (2016). *Forgotten Connection: On Culture and Upbringing*. London: Routledge.
- Mouffe, C. (2005). *On the political*. London: Routledge.
- Neelands, J., & Goode, T. (2015). *Structuring drama work: 100 key conventions for theatre and drama*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Donnell, A.(2018) 'Contagious ideas: vulnerability, epistemic injustice and counter-terrorism in education', *Educational Philosophy and Theory*, 50(10), pp.981-997.
- O'Grady, W., Archibald, J., Aronoff, M., & Rees-Miller, J. (2017). *Contemporary linguistics: An introduction*. Boston: Bedford/St. Martins.
- Oury, J. with Reggio, D. and Nouvello, M. (2007) 'The Hospital is Ill: An interview with Jean Oury', *Radical Philosophy*, 143, pp.32-46.
- Pelikan, Jaroslav. (1984). *The Vindication of Tradition: The 1983 Jefferson Lecture in the Humanities*. New Haven: Yale University Press.
- Puar, J. (2007) *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Quijano, A. (2000) 'Coloniality of Power, Eurocentrism, and Latin America' *Neplanta: Views from the South*, 1(3), pp.533-580.

- Rancière, J. (1999) *Disagreement: Politics and philosophy*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ranciere, J. (2006) *Hatred of Democracy*, London: Verso.
- Rice, A. (2012) *Creating Memorials, Building Identities: The Politics of Memory in the Black Atlantic*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Ruitenberg, C. (2013), 'The Practice of Equality: A critical understanding of Democratic Citizenship Education', *Democracy and Education*, 23(1), pp. 1-8.
- Scott, J. C. (2017) *Against the Grain*. New Haven: Yale University Press.
- Serres, M. (1995) *Conversations on Science, Culture, and Time*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Spivak, G. (1999) *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sullivan, J & Lloyd, S. (2006) 'The Forum theatre of Augusto Boal: A Dramatic Model for Dialogue and Community-Based Environmental Science' *Local Environment*, (11) 6, pp. 627-46.
- Taylor, J. (2012) *Think Again: A Philosophical approach to Teaching*. London: Continuum.
- Teaching Tolerance (2018) *In Their Shoes*. (n.d.). <https://www.tolerance.org/classroom-resources/student-tasks/write-to-the-source/in-their-shoes>
- Todd, S. (2009). *Toward an Imperfect Education: Facing humanity, rethinking cosmopolitanism*. Boulder, CO: Paradigm.
- Todd, S. (2010) 'Living in a Dissonant World: Toward an Agonistic Cosmopolitics for Education', *Studies in Philosophy and Education*, 29, pp.213–228
- Tully, J. (1995) *Strange Multiplicity: Constitutionalism in an Age of Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vansieleghem, N. and Kennedy, D. (2012) *Philosophy for Children in Transition: Problems and Prospects*: MA: Blackwell Publishing.
- Wa Thiong'o, N. (1981) *Decolonising the Mind*. London: James Currey.
- Weil, S. (2002) *Gravity and Grace*, London: Routledge.
- Weizmann, E. (2017) *The Least of all Possible Evils: A short history of humanitarian violence*. London: Verso.
- Wittgenstein, L. (1968). *Philosophical investigations*. New York: Macmillan
- Wittgenstein, L. (2007). *The Blue and Brown Books*. Oxford: Blackwell.
- Wittgenstein, L. (2013). *Tractatus logico-philosophicus*. Taylor & Francis.

Erasmus+

Το παρόν Εγχειρίδιο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έργου The Enquiring Classroom, το οποίο και χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ERASMUS+ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το εγχειρίδιο αυτό πρεσβεύει τις απόψεις των συγγραφέων του και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που αυτό πρεσβεύει.